

نقش کتاب آرایی در ماندگاری نسخ خطی

مهدی عتیقی

کتاب خمسه نظامی بودم که برای رویت به نزد مرحوم پدرم استاد حسین عتیقی آوردند شاید نتوان باور کرد که این کتاب که دارای تعدادی مینیاتور بسیار عالی از کمال الدین بهزاد بود از زمان تولدش تا به امروز جمعاً پنجاه مرتبه باز و بسته نشده بود، و قطعاً یکی از نقایسی است که دیگر نظیرش پیدا نخواهد شد. در تاریخ می نویسند

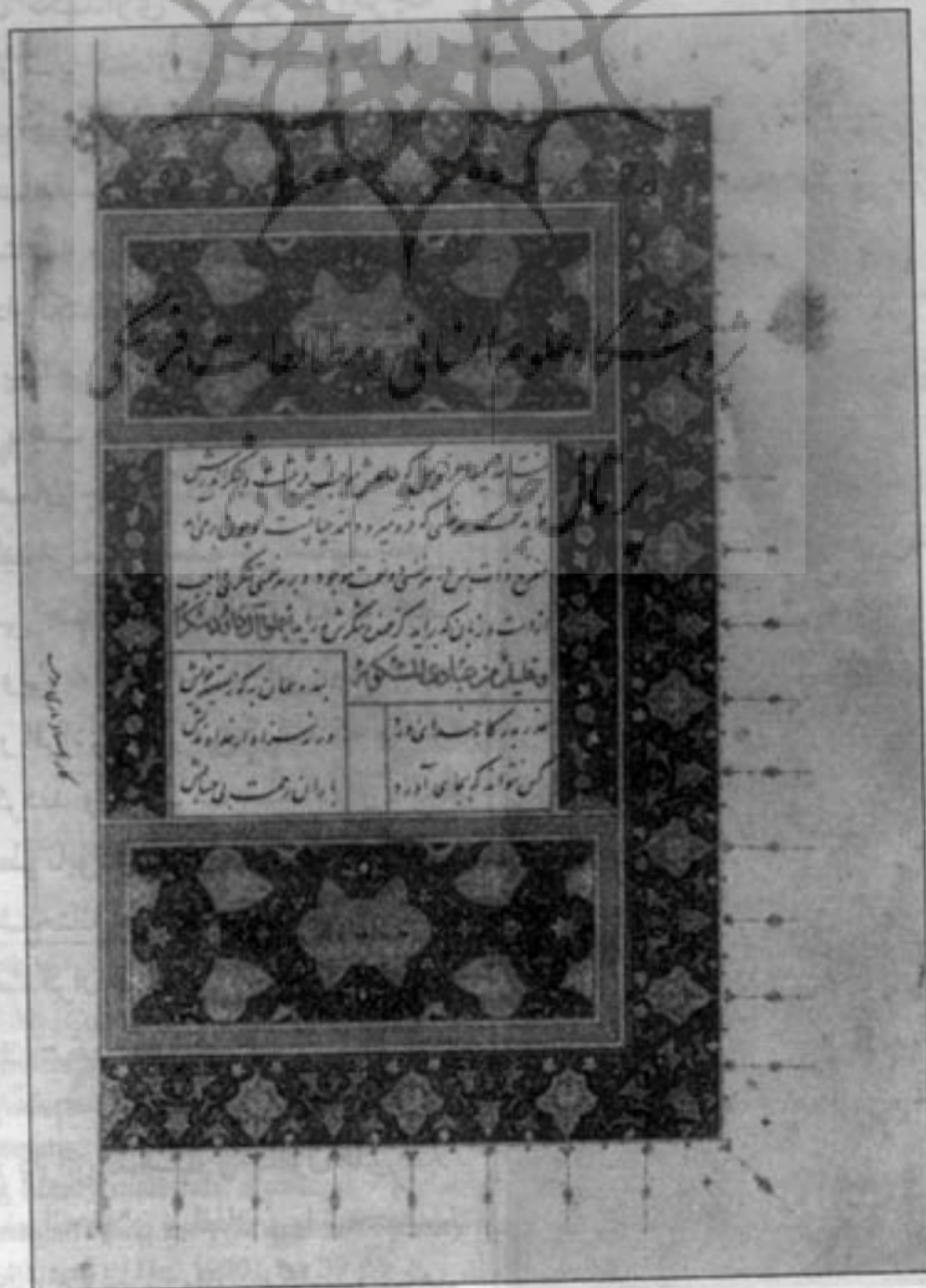
درود به روان های پاک کمال الدین بهزادها، رضا عباسی ها و محمد زمان ها و میرعلی ها و میرعمادها و قوام الدین ها. با کمی تأمل در می یابیم که ایرانیان در فن کتاب آرایی نقش عمده و بسزایی را ایفا نموده اند و همین بس که این آرایش به دلیل این که اغلب سفارش حاکمان و اشخاص با فرهنگ و ثروتمند بوده، لذا در حفظ و نگهداری آنها کمال دقت و نگهداری شده و می شود و هر کدام در جایگاه مخصوص خودشان نگهداری می شوند. اگرچه کتابخانه های مابنه دست مغول ها و سایر متجاوزین به آتش کشیده شده اند و یا برای شنیدن صدای پر خورد آنها با آب به رودخانه ها انداخته شده اند، ولی بعضی از کتب نفیس که دارای خطی خوش و تذهیبی دلنواز و تصویرهایی استادانه و جلد های باارزش و زیبا بوده اند در خزانه های سلطنتی و دارالکتب ها نگهداری می شدند و اگر دشمنان به آن محل ها دست پیدا می کردند، آنها را جزو غنائم به حساب می آوردند و همین امر باعث می شد که به کتابخانه و یا به خزانه دیگری منتقل شوند؛ همان چیزی که امروزه در تمام کشورها اتفاق می افتد. بنابراین نباید از نقش عمده این اساتید غافل بود. در این میان کتاب های علمی هم وجود داشتند که به خط محققین و اساتید بنام نوشته شده ولی به دلیل این که این نوع کتب برای تحقیق و استنساخ در اختیار افرادی قرار می گرفته که بیشتر به مطالب علمی آنها توجه می کردند و از کثرت استفاده و دائماً ورق خوردن اکثراً در معرض خطر نابودی قرار می گرفتند، تعداد آنها بسیار محدود و کم است. خوشبختانه امروزه این نسخ به وسیله میکروفیلم و کپی در اختیار پژوهشگران قرار می گیرد و این امر از آسیب های احتمالی به آنها جلوگیری می کند. هر کدام از این کتاب ها ارزش ویژه ای برای اهل علم دارد و اعتبار و ارزش معنوی کتابخانه ها به شمار می آیند. نسخ دارای تذهیب و جدول های طلا و شنگرف و زنگار و... متعلق به خزانه فلان سلطان و یا شخصیت علمی فرهنگی معمولاً آسیب کمتری خورده اند. نگارنده شاهد

که فلان پادشاه در هنگام جنگ و حمله دشمنان و تخلیه شهرها سعی می کرد هنرمندان ممتاز و عالی را تحت الحفظ و با مراقبت ویژه و احترام خاص به محل های امن منتقل کند تا مبادا به دست دشمنان بیافتند و آن هنرهای معجزه آسار برای حکام دیگر انجام دهند و یا خدای ناکرده آسیب جدی به آنها برسد.

گاهی برای این که یک اثر مهم حداکثر جلوه را داشته باشد و بیننده میل به دیدنش پیدا کند و به دنبال آن نگاهی به داخل کتاب بیاندازد، آن را به دست صحافان و هنرمندان جلدسازی همچون قوام الدین مجلد تبریزی از صحافان و جلدسازان بنام دوره تیموری و استاد میرسعید مشاعی که بسیار مورد توجه امیر علیشیرنوائی وزیر و دانشمند هنرپرور و مولانا محمد مجلد و محسن مجلد و دوست محمد هروی از جلدسازان و صحافان بنام دوره شاه طهماسب می دادند. این ها همه دست به دست هم دیوار مستحکمی می شد برای این که این آثار از خزانه ای به خزانه ای دیگر و از کتابخانه ای به کتابخانه دیگر منتقل شود. امروزه آثار ایرانی شاخص ترین آثار هنری موجود در کتابخانه ها و موزه های جهان می باشد و آنها را چنان با دقت محافظت می کنند که گوئی الماسی درشتند و هر کدامشان جایگاه خاص خودشان را دارند. چه دیوان شعرا و چه کتاب هایی در علوم مختلف مثل نجوم و ریاضیات و کواکب و طبیعیات و عجائب المخلوقات و سایر کتب دیگر.

امیدواریم در سایه توجهات حضرت حق ما هم خودمان را در مقابل این مهم مسئول بدانیم و بتوانیم بدین وسیله امانت های گذشتگان را به نسل های آینده تحویل بدهیم و در این ایام هم نسخه هایی را به وجود بیاوریم تا آیندگان توجه ما را به این آثار علمی و فرهنگی و هنری لمس کنند. زیرا هر دوره ای مسائل و سبک های مخصوص خودش را دارد اگرچه امروزه هنر چاپ بسیار توسعه یافته ولی هیچ گاه یک اثر چاپی هر چند بسیار عالی کار شده باشد نمی تواند با انسان رابطه معنوی برقرار کند ولی وقتی سایه مرکب یک اثر هزار ساله به چشم می خورد به انسان دگرگون میشود زیرا احساس پاک و روحانی نویسنده و مصنف و مؤلف آن اثر در لابلائی خطوطش نهفته است و وقتی یک انسان فهیم وارد یک مخزن کتب خطی می شود روح والای آن بزرگان در کنار آثار با ارزششان حضور خواهند داشت و هر چه با مراقبت و احترام بهتری با نسخ خطی برخورد شود این احساس بهتر به ما منعکس می شود، طلب مغفرت برای آن بزرگواران حداقل مزدی است از نسل های بعدی برای آنها. همچنین لازم و ضروری است که در امر صحافی و مرمت آثار نفیس دقت کافی و لازم بشود و حتی الامکان برای مرمت یک اثر مهم و با ارزش تعدادی از خبرگان فن نظر کارشناسی داده و گروهی نظارت کنند تا مبادا با یک مرمت نادرست یک اثر مهم را نابود کنیم.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ وَكَفِّرْ عَنَّا

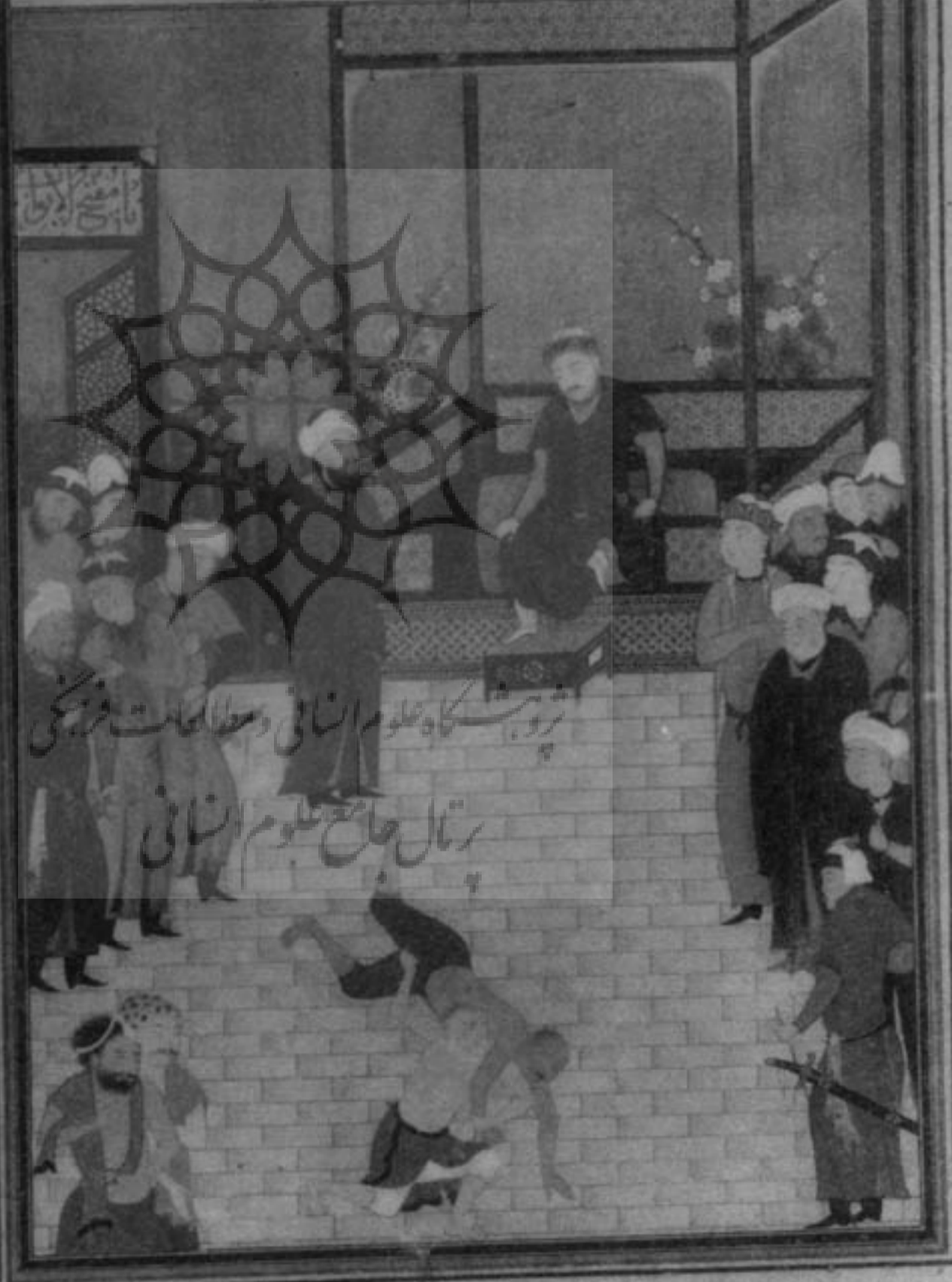
و مولودم پر رسید کفتم خاک شیراز
گشت از سخنان سعدی چه داری گفتم
بیت بنجوی اصول معاصبا
علی کرید فی مقابلہ العسر

علی حریل الس ریح رسا
و مل پستیہ الزرع من عالم الخ

۸۹
سیاسات

برگزیت و حق تربیت اگر نی بقوت از و کیم پستم و بصنعت برابر هم یک است این
 سخن دشوار نمود فرمود تا مصارعت کند مقامی متسع ترتیب کردند ارکان دولت
 و اعیان حضرت و زور او را ن اقایم حاضر شدند بهر چون پل مست در میدان در آمد

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 پرتال جامع علوم انسانی

کارشناسان

پرتال جامع علوم انسانی

سپ